PRIMELE MANIFESTĂRI DE INSTITUȚIONALIZARE A NOBILIMII BASARABENE

Sergiu BOȚOLIN,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract. *The existence of a Bessarabian nobility can be confirmed by its official meetings during the first years of domination of the Russian Empire in Bessarabia. The first public assembly of the Bessarabian nobility can be considered the one of June 22, 1814 from Chisinau. Its purpose was to delegate representatives of the local nobility to St. Petersburg. Paying homage to the Emperor by the elites of the newly annexed territories was a practice commonly used in the Russian Empire during the 18th and 19th centuries. Despite the reports regarding the successful conclusion of the visit, the problems encountered in organizing it have lasted for almost a decade. Numerous nobility complaints about the misappropriation and mistaken collection of the money needed for the visit are present in the Fund No 88 of the National Archives.*

Keywords: *Bessarabia; Russian Empire; nobility; periphery.*

Aspectul social al procesului de încorporare a noilor teritorii în cadrul imperiului evidențiază importanța dialogului între elitele locale și Curte. Transformarea elitei basarabene în subiect imperial și integrarea acesteia în cadrul structurilor sociale ale imperiului țin de primele manifestări corporatiste ale acesteia, întreprinse după 1812. Or, nobilimea (dvorenimea) basarabeană este un produs al unui context inedit pentru acest teritoriu, și anume cel al Imperiului Rus.

Existența unei stări nobiliare basarabene poate fi confirmată de convocarea unor întruniri pe parcursul primilor ani de dominație a Imperiul Rus în spațiul Pruto-nistrean. Prima adunare publică a nobilimii basarabene poate fi considerată cea din 22 iunie 1814 de la Chișinău. Scopul acesteia fiind de a delega reprezentanți ai nobilimii locale la Sankt-Petersburg[3]. Omagiul adus împăratului de către elitele teritoriilor recent anexate reprezenta un procedeu frecvent utilizat în Imperiul Rus pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX–lea, motivul formal, declarat de Curte, al unor asemenea audiențe, consta în explicarea în fața noilor supuși a politicilor duse de Centru[4]. Prin astfel de audiențe festive au trecut anterior şi elitele livoniene, estoniene, finlandeze, georgiene, tătare, poloneze și altele[5]. Or, condiția *sine-qua-non* de acceptare în calitate de subiect imperial, și prin urmare recunoașterea dreptului de proprietate,

[3] А. Крупенски, *Полный список лиц избраных Бессарабским дворянством на областные, губернские и уездные должности со времен присоединения Бессарабии к Российской империи по 1912. С историческим введением*, СПб, 1912, p. 9
[4] В. Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018, p. 19
[5] В. Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018, p. 19

era anume exprimarea loialității față de Centru, fapt prevăzut și în Tratatul de Pace de la București din 16 mai 1812[1]. Mai mult ca atât, ceremonia în sine, conta extrem de mult și pentru Curte. Împăratului Alexandru I, recent întors de la Viena, i se recunoştea calitatea de salvator şi de făuritor al păcii în Europa.

Cei 52 de participanți ai adunării din 22 iunie 1814, prezidată, nu întâmplător de mitropolitul Gavril Bănulescu Bodoni - persoană de încredere a autorităților centrale și un intermediar eficient al dialogului dintre nobilime și funcționarii ruși de la Chișinău, au decis delegarea a trei reprezentanți la Sank-Petersburg, și anume: spătarii D. Bucșăneanu, I.M. Sturdza și banul D.C. Râșcan, toți cu o anumită experiență în administrarea Principatului Moldova[2].

Convocarea unui număr redus al nobililor basarabeni este explicată în demersul lui I. M. Hartingh către ministrul poliţiei S.K. Veazmitinov, prin inexistența la acea vreme, a unei structuri nobiliare basarabene. Astfel, I. M. Hartingh a fost nevoit să-i convoace doar pe acei nobili care se aflau la acel moment în orașul Chișinău[3].

Delegarea reprezentanților elitei locale la Curte reprezintă un element esențial al procesului de acordare a drepturilor de autonomie, or, anume în cadrul unor astfel de ceremonii era declarată voința monarhului, fiind în același timp o ocazie bună de expunere a solicitărilor din partea elitei locale[4]. De menționat, că vizita se desfășura și în contextul escaladării conflictului între Hartingh și nobilimea locală, ultima sperând să găsească la Curte suport în această dispută. Probabil doleanțele nobilimii basarabene s-au făcut auzite, or, la scurt timp la Chișinău este trimis Pavel Svinin pentru a proba argumentele invocate de elita locală, în ciuda eforturilor lui Hartigh de a convinge autoritățile centrale cu privire incapacitatea de administrare a Basarabiei în baza legilor locale și cu implicarea nobilimii băștinașe.

În pofida relatărilor cu privire la încheierea cu succes a vizitei celor trei nobili basarabeni, pe care le găsim în adresa ministrului poliției S.K. Veazmitinov către Gavriil Bănulescu Bodoni[5], cât și a solicitărilor repetate din partea nobilimii locale de a apărea în fața Împăratului[6], problemele apărute în contextul organizării acestei prime vizite au persistat încă aproape un deceniu. Numeroase plângeri ale nobililor cu privire la repartizarea și colectarea greșită a sumelor de bani necesare efectuării vizitei se găsesc astăzi în Fondul 88 al Arhivei Naționale.

În condițiile lipsei unor mijloace publice de finanțare, ținând cont de faptul că, provincia se afla în stadiul incipient de organizare politico-administrativă, nobilimea basarabeană a căutat soluții pentru identificarea celor 5 mii de *galbeni olandezi* necesari pentru organizarea vizitei la Sankt-Petersburg cât și pentru procurarea celor 150 de cai pentru a fi donați armatei imperiale. Suma trebuia distribuită proporțional printre nobili și cler conform veniturilor anuale obținute de fiecare domeniu în parte. Ținând cont de faptul că, colectarea unei astfel de sume ar fi durat prea mult timp, nobilii au decis creditarea acțiunii de către patru nobili, și anume : Ioan Bașota, Gheorghe Donici, Pavel Macaresco și Alexandru Panait[7]. Dar și pentru aceștia suma reprezenta o povară financiară considerabilă, astfel, solicitarea societății nobiliare i-a pus în fața situației de a împrumuta sub proprie răspundere, suma de 3 500 *galbeni olandezi*, desigur cu perceperea la scadență și a unei dobânzi de 1,5 % lunar. Restul, aproximativ 1 500 de galbeni olandezi, veneau sub forma celor 75 de cai oferiți sub formă de împrumut de nobilul Gheorghe Donici[8]. Banii erau împrumutați sub proprie răspundere deoarece, o atare adunare a nobilimii, ca cea convocată de guvernatorul Hartingh în data de 22 iunie 1814, încă nu dispunea de legitimitate în calitate organ de reprezentare colectivă, fiind o soluție ad-hoc de soluționare a unei cereri a autorităților centrale[9].

---

[1] Basarabia în colecția completă a legilor Imperiului Rus. Volumul 1. Documente extrase din Colecția 1 (1649 - 1825), ed. Cartdidact 2017, p. 511-518

[2] А. Крупенски, *Полный список лиц избраных Бессарабским дворянством на областные, губернские и уездные должности со времен присоединения Бессарабии к Российской империи по 1912. С историческим введением*, СПб, 1912, p. 9.

[3] D. Poştarencu, *Introducerea instituției nobiliare în Basarabia*// Nobilimea basarabeană în epoca Reformelor din Imperiul Rus. Chișinău, 2013, p. 65

[4] В. Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018, p. 20

[5] А. Крупенски, *Полный список лиц избраных Бессарабским дворянством на областные, губернские и уездные должности со времен присоединения Бессарабии к Российской империи по 1912. С историческим введением*, СПб, 1912, p. 9-10.

[6] В. Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018, p. 20

[7] Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), F. 88, inv.1, d. 12, f. 137.

[8] ANRM, F. 88, inv.1, d. 12, f. 137.

[9] В. Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018, p. 142

În condițiile în care, nici către anul 1824 banii nu au fost restituiți nobililor, cei patru sus-menționați au fost supuși procedurii de executare, fiind nevoiți să-și gajeze proprietăți pentru obținerea unor noi împrumuturi, sau să-și vândă o parte din bunuri, în special animale, la preț derizoriu, totul pentru a-și stinge datoriile față de creditorii[1].

Numeroasele plângeri depuse de cei patru vizați au ajuns până la Curte. În 1824, Împăratul solicită guvernatorului general M.S. Voronțov să urgenteze soluționarea cazului și să calmeze spiritele din cadrul societății nobiliare basarabene[2]. În răspuns, M.S. Voronțov declara că, la moment, era dificil să soluționeze problema atâta timp cât nu erau de găsit rapoartele prin care se urmărea colectarea banilor și nici nu se cunoaștea unde sunt o parte din banii despre care se știe că au fost colectați[3].

Ulterior, neînțelegerile în cadrul nobilimii locale au recidivat într-un conflict deschis la primele alegeri nobiliare din 1818. Cu toate acestea, în pofida lipsei, către anul 1814, a unei Cărți Genealogice dar și a problemelor majore apărute în demersurile nobilimii de a organiza ceva în nume comun, putem constata faptul că, instituția nobiliară din Basarabia se prefigura, iar drept confirmare a acestui fapt servește însăși acceptul Împăratului de a primi delegația nobililor basarabeni la 27 iunie a aceluiași an. Totodată, materialele de arhivă arată că, nici nobilimea locală nu reprezenta o structură monolit în intenții și fapte, iar organizarea vizitei la Sankt-Petersburg a demonstrat pe deplin acest fapt.

Bibliografie:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova, F. 88, inv.1, d. 12.
2. Basarabia în colecția completă a legilor Imperiului Rus. Volumul 1. Documente extrase din Colecția 1 (1649 - 1825), ed. Cartdidact 2017.
3. Bezviconi Gheorghe, Semimileniul Chișinăului, Chișinău, MUSEUM 1996.
4. Poștarencu Dinu, Introducerea Instituției Nobiliare în Basarabia // Nobilimea Basarabeană în Epoca Reformelor din Imperiul Rus (memoriei lui Alexandru Matei Cotruță), Chișinău 2013.
5. Крупенски А.Н., Полный список лиц избраных Бессарабским дворянством на областные, губернские и уездные должности со времен присоединения Бессарабии к Российской империи по 1912. С историческим введением, СПб, 1912.
6. Кушко Андрей, Таки Виктор, (при участии Грома О.), *Бессарабия в составе Российской империи (1812-1917),* серия Historia Rossica / Окрайны Российской империи, Новое литературное обозрение, М., 2012.
7. Морозан Владимир, Бессарабия и ее дворянство в – начале в.: в 2 т./ Морозан Владимир. – Т.1. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2018.
8. Морозан Владимир, Организация Дворянского Общества в Бессарабской Области в 1812-1823 гг.
9. Трубецкой Б.А., Пушкин в Молдавии: Монографическое исследование, Literatura artistică, Chișinău 1990.

[1] ANRM, F. 88, inv.1, d. 12, f.10 v, 137.
[2] ANRM, F. 88, inv.1, d. 12, f. 82.
[3] ANRM, F 88, inv.1, d. 12, f. 164.